

CLAUDE
QUÉTEL

Hitler

Adevăruri și legende

CORINT
ISTORIE

Capitolul 6

Era ascensiunea lui Hitler la putere de neoprit?

În 1941, Bertolt Brecht, care părăsise Germania atunci când Hitler a ajuns la putere și se exilase în Statele Unite, scrie piesa de teatru *Ascensiunea lui Arturo Ui poate fi oprită*. La Chicago, trustul Conopidei este într-o criză atât de serioasă, încât îi permite șefului mafirot Arturo Ui să pătrundă în rândurile sale. Pentru Ui, doar teroarea și corupția contează. Ascensiunea lui începe după ce ia cursuri de dicție și de ținută. În curând, ambițiile sale trec dincolo de granițele orașului. Ele puteau fi oprite de mii de ori, dacă nu ar fi fost lașitatea și compromisurile protagoniștilor.

Această metaforă a ascensiunii lui Hitler la putere aruncă în derizoriu opinia comună, preluată din discursurile Führerului și reluată în manualele școlare, potrivit căreia lupta partidului nazist, animată de voință și de încrederea într-o cauză dreaptă, a fost un lung, dar complet de neoprit marș înainte. Mulți istorici se referă la „ascensiunea de neoprit a lui Adolf Hitler”¹, dar acest marș n-a fost deloc de neoprit. Dimpotrivă, a fost la fel de posibil de „oprit” ca acela al lui Arturo Ui: un drum dificil, marcat de accidente care ar fi putut fi tot atâtea blocaje definitive.

¹ Spre exemplu, „L'irrésistible ascension d'Adolf Hitler”, de Serge Bernstein, în „Les collections”, *L'Histoire*, nr. 18, ianuarie-martie 2003 (n. a.).

Ce era Hitler înainte de puciul de la berărie din noiembrie 1943 dacă nu un fel de șef de bandă? Un „mai puțin decât nimic”¹? În mod sigur, procesul l-a făcut să crească dintr-odată, propulsându-l „sub reflectorul știrilor”, dar are deja 34 de ani, iar în spatele lui se cascadează vidul absolut. Totuși, este extraordinar că singura persoană care a cerut expulzarea sa a fost adjunctul șefului poliției din München, Friedrich Tenner. Hitler fiind austriac, această măsură n-ar fi presupus nicio procedură suplimentară. Nu doar că, argumentează profetic Tenner, influența unui Hitler repus în libertate va opri reculul mișcării *völkisch*, ci o va și ralia NSDAP. Ludwig Stenglein, procurorul care a citit rechizitoriul la proces, se alătură acestei opinii, însă ministrul Justiției din Bavaria, Franz Gurtner, se încapățânează și-l eliberează pe Hitler. Își va fi meritat promovarea, în 1933, ca ministru al Justiției în cel de-Al Treilea Reich.

În mod logic, ascensiunea lui Hitler la putere ar fi trebuit să se oprească acolo unde a început², dar câte zaruri s-au mai aruncat în cale... Mai întâi, la ieșirea lui din închisoare, Hitler nu regăsește conducerea partidului său întreagă și cu depline puteri. Interzis, partidul se rebotezase ca Mișcarea Național-Socialistă pentru Libertate, păstrând o aripă de stânga, mai ales la Berlin, acolo unde Hitler, din momentul condamnării, are interdicție să meargă. Gregor Strasser și fratele lui, Otto,

¹ Peter Longerich insistă pe această expresie (n. a.).

² La drept vorbind, dacă urmărim argumentația lui Volker Ullrich, se pare că expulzarea lui Hitler prezenta niște dificultăți. Autoritățile austriece, prea puțin dornice să-l lase pe Hitler să revină în țară, argumentau că naționalitatea austriacă îi fusese retrasă *ipso facto* atunci când emigrase în Bavaria și activase în armata germană. Întru totul de acord cu acest punct de vedere, Hitler a cerut în aprilie 1925 să-i fie retrasă naționalitatea austriacă, cerere care i s-a aprobat, transformându-l în apatrid până în 1932, când a cerut și a primit cetățenia germană (n. a.).

conduc acolo o cvasidisidență, sprijinind luptele sindicatelor social-democrate și cerând naționalizarea industriilor și băncilor. Situația era departe de cuvintele de ordine *völkisch* care se făceau auzite în Bavaria.

La începutul lui 1927, Gregor Strasser se opune public lui Alfred Rosenberg, ideologul oficial al partidului nazist, în chestiunea alegerii dintre cele două concepte – „național” și „socialist” – a celui care trebuie să prevaleze în denumirea de „național-socialist”. Strasser apără termenul de „socialism național”, iar baza SA se găsește pe această linie. Hitler se eschivează, argumentând că ambele noțiuni au fuzionat și au creat o entitate nouă și indisolubilă: „Socialismul devine naționalism, iar naționalismul devine socialism.”¹ Nu era vorba doar de o ceartă pentru cuvinte. Marele capital german, despre care istoriografia comunistă a Războiului Rece a spus că l-a adus pe Hitler la putere, este, dimpotrivă, foarte rezervat datorită programului anticapitalist al partidului nazist². Finanțările din acest mediu nu se duc către partidul nazist, ci către partidele conservatoare și naționaliste (Partidul Popular German și Partidul Național German). Ralierea marelui capital, oricum relativă, n-a avut loc decât după ascensiunea lui Hitler la putere.

La 1 octombrie 1928, partidul nazist a anunțat cu surle și trâmbițe că atinsese cifra de 100 000 de aderenți. Desigur, nu mai era un grupuscul, dar încă este prea puțin pentru a se lansa în cucerirea puterii. Totuși, iată că, în 1929, izbucnește marea criză economică mondială ca urmare a crahului financiar din Statele Unite, criză care ajunge în 1930 și în Germania, acolo

¹ Citat de Peter Longerich în *Hitler*, Éditions Héloïse d’Ormesson, 2017; Tempus, 2019 (n. a.).

² Cu excepția lui Fritz Thyssen (mogulul oțelăriilor), care se alătură partidului nazist în 1931. El susținuse și puciul de la München (n. a.).

unde numărul șomerilor se ridică la 3,5 milioane la sfârșitul lui 1930 și la șase milioane 18 luni mai târziu. Brusc, sărăcia se abate asupra țării, aruncând milioane de alegători în brațele partidelor extremiste, comunist și nazist. După ce cancelarul Brüning a dizolvat Reichstagul, alegerile din septembrie 1930 le-au dat naziștilor 6 409 000 de voturi și 107 deputați (față de 14, câți avuseseră la alegerile precedente). Și comuniștii au făcut progrese, însă doar de la 54 la 77 de deputați. *Zentrum*-ul¹, care jucase până atunci un rol decisiv în Republica de la Weimar, este marele perdant. De pe o zi pe alta, partidul nazist a devenit al doilea grup parlamentar din Reichstag, după SPD (Partidul Social-Democrat). Există un număr mare de absenteiști, din clasa de mijloc, dar și dintre muncitori, care au votat acum pentru partidul nazist, sub eternul miraj al „marii curățenii” (totuși, nu aceea promisă de comuniști). Nu atât șomerii au votat cu naziștii, cât cei care se temeau că vor deveni șomeri.

În martie 1932, mareșalul von Hindenburg, în vârstă de 84 de ani, președinte al Reichului, decide să se prezinte la alegeri. Cel pe care Hitler îl numește cu dispreț „bătrânul” era bătrân doar ca vârstă. El își controlează cu mână fermă cancelarii și conduce politica țării în sensul dreptei naționaliste. Din această perspectivă, nu este ostil partidului nazist, dar îl detestă pe Hitler, „caporalul din Boemia”. Acesta din urmă îi este contracandidat și, la 13 martie, reușește să determine balotajul (49,6% din voturi față de 30%), însă „bătrânul” câștigă la 10 aprilie, în al doilea tur, cu 53%. Cu toate acestea, Hitler dobândise astfel o anvergură națională.

¹ Fondat în decembrie 1870, *Zentrum* a fost un partid politic important în cadrul Imperiului German și al Republicii de la Weimar, având drept obiectiv apărarea intereselor germanilor catolici într-un spațiu predominant protestant (n. red.).

La 13 aprilie, într-o ultimă tentativă de a restabili ordinea socială, Brüning hotărăște dizolvarea SA (400 000 de persoane) și a SS care abia se forma. Dezavuat de Hindenburg și de statul major al Reichswehrului, este obligat să demisioneze la 30 mai, locul lui fiind luat de Franz von Papen, care avusese un rol activ în a-i determina căderea. Exclus din *Zentrum*-ul catolic, Brüning încearcă să-i ralieze la majoritatea sa – sau, mai degrabă, la lipsa lui de majoritate – pe național-socialiști, renunțând la 14 iunie la măsurile care interziceau SA și SS. Din această cauză, a provocat noi alegeri în iulie. Partidul nazist a câștigat cu 37,27% din voturi (230 de locuri) în fața SPD (21,53% și 133 de locuri). Campania electorală a făcut mulți morți, atât comuniști, cât și naziști, și s-a instalat dezordinea.

Von Papen, și Hindenburg alături de el, crede că-l poate folosi pe Hitler, promițându-i postul de vicecancelar. În cursul unei întrevederi cu președintele, care a durat 20 de minute, Hitler cere întreaga putere fără a o obține, inaugurând astfel o politică de totul sau nimic care, pentru moment, îi aduce... nimic. Mai mult, un comunicat oficial îl ridiculizează, susținând că a cerut „să i se predea conducerea guvernului Reichului și totalitatea puterilor publice”, comunicat pe care a fost nevoit să-l nege.

Căzut pradă haosului instituțional, Reichstagul este desființat din nou în noiembrie. Comuniștii obțin șase milioane de voturi și 100 de locuri. Naziștii pierd 34 de locuri, adică două milioane de voturi. Entuziasmul electoral este pe cale să se înmoaie, iar Hitler era în declin. De altfel, moralul lui era foarte scăzut.

În cotidianul *Le Populaire* din 8 noiembrie, Léon Blum prezice: „De-acum, Hitler este exclus de la putere, ba chiar este exclus, dacă mă pot exprima așa, de la speranța de a obține puterea.” Cu toate acestea, situația politică rămâne aceeași: nu

se poate governa nici cu naziștii, nici fără ei. Totuși, de ce cu Hitler? De ce nu cu Strasser?

În cursul verii lui 1932, Gregor Strasser, reprezentantul liniei „anticapitaliste” (în vreme ce Hitler se apropie de marile afaceri), capătă o importanță crescută în sânul partidului nazist. Spre deosebire de Hitler, care aspiră la putere personală, el este un om de partid. Nu vrea nimic pentru el și se arată într-un total gata de compromis, mai precis – departe de strategia hitleristă „totul sau nimic” – participarea NSDAP la formarea unui guvern. Sunt numeroși responsabili locali ai NSDAP care-l consideră pe Strasser un candidat mai bun decât Hitler. Nu trebuie decât să treacă Rubiconul disidenței, iar Strasser era deja un disident. Postul de vicecancelar îi este oferit, însă cu prețul scindării partidului său, ceea ce el nu vrea. Ar însemna sfârșitul ambițiilor lui Hitler, cel pe care-l dezaprobă, dar nu, Gregor Strasser este un om de partid.

La 8 decembrie 1932, cabinetul von Papen fiind demis cu trei săptămâni mai înainte și înlocuit de cel al generalului von Schleicher (ministru al Reichswehrului), Gregor Strasser îi scrie lui Hitler că demisionează din responsabilitățile sale de partid. Cu cea mai mare franchețe, se justifică acuzându-l de o politică orientată către haos și care ocolește adevărata misiune a NSDAP: „Formarea unui front larg de muncitori pentru a ajunge la conducerea unui stat regândit.”¹ Astfel stigmatizată, ar fi putut politica lui Hitler, îndreptată complet către cucerirea puterii, nu de către partid, ci de către o persoană, să facă obiectul unei dezbateri interne? În mod evident, nu. Format potrivit *Führerprinzip*², NSDAP mergea în direcția inversă

¹ Citat de Peter Longenrich, *op. cit.* (n. a.).

² Strictea supunere față de ordinele date de un șef, potrivit organizării ierarhice. Șeful are întotdeauna dreptate (n. a.).

față de o astfel de dezbatere. Mai mult, Strasser nu i-a scris decât lui Hitler, deci calea era liberă.

Cumva în disperare de cauză, Hindenburg își îndreaptă atenția către mediocrul Hitler. Sebastian Haffner, care a fugit din calea nazismului, scrie în *Povestea unui german*:

Și totuși, persoana lui Hitler, trecutul său, felul său de a fi și de a vorbi ar fi putut fi inițial un handicap pentru mișcarea adunată în spatele lui. În multe medii, el încă era, în 1930, un personaj mai degrabă antipatic și cu un trecut tulbure. Aura lui personală era complet respingătoare pentru germanul normal, și nu doar pentru oamenii „de bun simț”: coafura lui de proxenet, eleganța lui stridentă, accentul provenit din suburbiile Vienei, discursurile prea numeroase și prea lungi pe care le însoțea cu gesturi dezordonate de epileptic, spumele la gură, privirea când fixă, când șovăitoare. Mai era și conținutul discursurilor lui: plăcerea de a amenința, plăcerea cruzimii, proiecte pentru masacre sângeroase. Probabil că majoritatea oamenilor care-l aclamau în 1930 la *Sportspalast* ar fi evitat să-i ceară un foc dacă l-ar fi întâlnit pe stradă.

Obsedat de încercarea sa de a forma un guvern de „uniune națională”, dar care să excludă *Zentrum* și *a fortiori* stânga, Hindenburg nu se poate lipsi de partidul nazist, iar partidul nazist înseamnă, de acum încolo, Hitler și numai el. De altfel, mediocritatea lui ajută. De ce te-ai teme de un asemenea personaj, atât de anost atunci când nu ține discursuri și care nu are nicio experiență, nici parlamentară, nici guvernamentală?

Von Papen, care încă se bucură de încrederea președintelui, se apropie de Hitler la începutul lui ianuarie 1933. Nu se mai pune problema să-i ofere postul de vicecancelar, pe care, de altfel, von Papen și-l rezervă pentru sine, ci pe acela de

cancelar într-un guvern de coaliție. Hitler, care și-a învățat lecția din eșecurile precedente, intră în joc, mulțumindu-se chiar și cu un singur ministru nazist, Wilhelm Frick, dar la Interne. Acestuia i se adaugă un ministru fără portofoliu: Hermann Göring, care va trebui să accepte doar postul de ministru de Interne pentru Prusia.

Celor care-l pun în gardă în legătură cu apetitul lui Hitler pentru putere, von Papen, care se consideră un fin politician, le răspunde: „Vă înșelați, noi doar l-am adus la dispoziția noastră.”¹ Hindenburg gândește la fel și continuă să se creadă stăpânul jocului chiar și atunci când, la 30 ianuarie 1933, la ora prânzului, îl numește pe Hitler cancelar – unul în plus, în opinia lui. De fapt, sunt mulți germanii care nu văd triumful nazismului, ci mai degrabă pe cel al unei drepte burgheze care a reușit să-și subordoneze nazismul. Totuși, cotidianul catolic *Regensburger Anzeiger* este îngrijorat de „saltul în întuneric”, în vreme ce Ludendorff îi scrie lui Hindenburg: „Vă prezic solemn că acest om execrabil va duce națiunea noastră pe culmile dezonoarei.”

Joseph Goebbels, fostul adjunct al lui Gregor Strasser înainte de a trece în mod oportunist în tabăra lui Hitler, a notat în *Jurnalul* său, la data de 31 ianuarie 1933: „Acum, la muncă! Să pregătim alegerile. Ultimele.” Într-adevăr, ultimele au fost desfășurate la 5 martie, pentru că între ziua de vineri, 29 iunie, și ziua de luni, 2 iulie 1934, șeful de bandă Hitler și-a asasinat oamenii: șefii SA, dar și „martorii supărători”, precum Gregor Strasser. La 19 august, după decesul președintelui Hindenburg, Adolf Hitler devine „Führer și cancelar al Reichului”, plebiscitat de aproape 90% dintre alegători. Cât despre von Papen,

¹ Citat de Volker Ullrich (cf. bibliografiei) (n. a.).

care credea că va putea trage sforile, a fost numit ambasador la Viena, în 1934, apoi la Ankara, în 1939.

Pe tot parcursul ascensiunii sale care putea fi oprită, la fel ca și în cazul lui Arturo Ui, Hitler nu s-a găsit niciodată în fața unor adversari decizi să-i reziste cu adevărat. În ceea ce privește Republica de la Weimar, aceasta era atât de slabă, încât el n-a trebuit decât să-i dea lovitura de grație. Așadar, slăbiciunea, ba chiar agonia Republicii de la Weimar de dinainte de 1933, dar și slăbiciunea de după acest an a Franței și a Angliei, orbite de propriul pacifism. Cum au putut guvernele succesive ale Franței să rămână atât de oarbe în fața intențiilor războinice evidente ale lui Hitler? Ambasador la Berlin din 1931, André François-Poncet scria în 1933: „Am greși dacă am trata mișcarea hitleristă ca pe o sperietoare.” În acest timp, Führerul reînarma Germania în marș forțat. În primăvara lui 1935, a înființat serviciul militar obligatoriu, anulând clauza cea mai umilitoare pentru germani din Tratatul de la Versailles. Franța, Anglia, dar și Italia s-au mărginit doar la a protesta.

S-a creat o nouă armată: Wehrmachtul. În primăvara lui 1933, Reichswehrul număra 125 000 de soldați, dar la numai șase luni după stabilirea conșcripției obligatorii, Wehrmachtul număra nu mai puțin de 836 000. O proiecție pe câțiva ani arată că, în acest ritm, efectivele armatei germane le-ar fi depășit pe cele ale armatei franceze. Și în ce scop?

Atunci a avut loc „afacerea” Renaniei, zonă demilitarizată după Tratatul de la Versailles. Suntem în martie 1936 și Franța, obsedată mai mult ca niciodată de politica sa internă, se pregătește de alegerile care vor aduce la putere Frontul Popular. În dimineața zilei de 7 martie, noul Wehrmacht intra

în Renania. Dintre toate încălcările Tratatului de la Versailles, aceasta este cea mai gravă. Armata germană se va afla de acum pe frontiera franceză. Președintele Consiliului, Albert Sarraut, proclamă: „Nu vom lăsa Strasbourgul sub focul tunurilor germane!” Dar ce va face Franța? Nimic.

Totuși, în acel moment, ea încă avea toate mijloacele pentru a interveni, dispunând de 50 de divizii active. Erau mai mult decât de ajuns pentru a-l determina pe Hitler să dea înapoi, el nefiind în niciun caz capabil să pornească un război. S-a spus – și încă se mai spune – că Franța nu putea face nimic fără acordul Angliei, dar cine i-ar fi reproșat, după consumarea intervenției, faptul că ar fi intervenit? Hitler însuși se temea de o astfel de reacție, în timp ce-și urma politica de „totul sau nimic”.

La sfârșitul lui 1936, raportul de forțe se inversase, însă în martie încă nu era cazul. Pentru ultima dată înainte de declanșarea celui de-Al Doilea Război Mondial, Hitler ar fi putut fi oprit.

Ce se mai poate spune despre Hitler, după publicarea a mii de articole și cărți, inclusiv numeroasele biografii bine documentate? Tocmai, nu este vorba despre a spune mai mult, ci despre a spune corect și a vedea lucrurile diferit, examinând punctele neclare pe care le întâlnim în viața lui Hitler.

Cu această misiune, vom merge pe urmele lui, punând întrebările pe care toți le pun, dar la care foarte puțini pot răspunde. A avut Hitler o copilărie nefericită? A fost întotdeauna antisemit? Poate fi considerat erou al Marelui Război? Vom vedea că scrierea lui, *Mein Kampf*, nu a fost în niciun caz premeditată, că dictatorul nu a îmbunătățit nici condiția muncitorilor, nici statutul femeilor, că a ezitat în fața Bisericilor germane, că a fost un strateg slab... Dar și că a condus omenirea către cel mai atroc dintre războaie.

„O analiză competentă și edificatoare.”

Le Parisien

Recomandat de:

Historia

Parteneri media:

**OBSERVATOR
CULTURAL**

